

НАПРЯМ 7. ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-25>

Богдан Д.

*студентка 4-го курсу спеціальності «Психологія»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
Науковий керівник: Мігіна С. В.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Сучасне суспільство все частіше звертається до питань гендерної рівності та специфіки взаємодії між статями, зокрема у контексті конфліктології. Вивчення гендерних особливостей вирішення конфліктів у юнацькому віці є особливо актуальним, оскільки конфліктні ситуації є яскраво вираженим і закономірним явищем цього вікового періоду. Конфлікт у юнацтві виступає не лише формою соціальної взаємодії, а й важливим механізмом самоствердження, формування активної життєвої позиції та усвідомлення власної ідентичності.

Проблема конфлікту як психологічного феномена неодноразово ставала предметом наукових досліджень. У працях Л. Козера, К. Левіна, М. Дойча конфлікт розглядається як закономірний компонент соціальної взаємодії та групової динаміки, що може виконувати як деструктивні, так і конструктивні функції. Психологічні механізми конфліктної поведінки особистості досліджувалися в межах соціально-психологічного та особистісного підходів, зокрема у роботах А. Бандури, Р. Барона, Д. Джонсона, де акцент зроблено на ролі когнітивних установок, емоційної регуляції та соціального навчання.

У сучасній психологічній науці конфлікт розглядається як невід'ємний атрибут соціального буття та ключовий чинник психічного розвитку особистості. Психологічна сутність конфлікту полягає у зіткненні протилежно спрямованих цілей, інтересів чи позицій, що супроводжується гострими емоційними переживаннями [1, с. 6].

Для юнацького віку конфліктність є специфічною формою соціальної активності, що виникає в процесі самоствердження та захисту власних кордонів під час формування ідентичності.

Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що конфлікт має складну динамічну структуру, яка включає передконфліктну ситуацію, інцидент, ескалацію та фазу завершення [3, с. 14].

Гендерні особливості можуть істотно впливати на вибір стратегій вирішення конфліктів, зумовлюючи схильність до конкуренції, компромісу, співпраці або уникнення. Аналіз гендерних особливостей конфліктної поведінки юнаків спирається на праці відомих науковців, зокрема Керол Гілліган, Дебори Таннен, Джона Готтмана, Майкла Томпсона та інших, які розкривають вплив гендерних ролей і соціальних очікувань на стратегії вирішення конфліктів у молодіжному середовищі.

Важливу роль у виборі стратегій поведінки відіграє процес гендерної соціалізації та засвоєні суспільні стереотипи. Традиційні гендерні ролі, сформовані під впливом соціокультурних норм, відображаються у поведінкових моделях юнаків: хлопцям частіше притаманні форми фізичної та відкритої вербальної агресії, тоді як дівчатам – непрямі та опосередковані способи конфліктної взаємодії. Очікується, що жінки, які традиційно відповідальні за догляд та ведення домашнього господарства, повинні бути емоційно виразними, турботливими та орієнтованими на стосунки. Образ чоловіка пов'язаний із лідерством, захистом і працею, соціальним зобов'язанням бути агресивним, самодостатнім та емоційно пригніченим [4, с. 178].

Згідно з теорією гендерних схем, найбільш адаптивним типом для вирішення конфліктів є андрогінність, що поєднує маскулітну інструментальність із фемінінною експресивністю, забезпечуючи високу поведінкову пластичність [2, с. 45]. У процесі соціалізації юнаки та дівчата засвоюють ці «сценарії» реагування на суперечності, проте сучасна соціокультурна реальність сприяє поступовому нівелюванню жорстких статевих розбіжностей у конфліктній взаємодії.

Шкільне середовище є унікальним соціальним простором, у межах якого юнаки взаємодіють у різноманітних навчальних і міжособистісних ситуаціях, що нерідко супроводжуються конфліктами. Вивчення гендерних відмінностей у конфліктній поведінці є важливим для подальшої розробки ефективних методик врегулювання конфліктів у соціальному середовищі та створення умов для рівноправної й конструктивної взаємодії молоді різної статі.

З огляду на актуальність даної проблеми нами було проведено емпіричне дослідження на базі Сумської спеціалізованої школи № 17 серед учнів 11-х класів (24 особи віком 16–17 років) з метою вивчення

особливостей поведінки у конфліктній ситуації юнаків. Для діагностики було використано: методику визначення стратегій вирішення конфліктів Д. Веттена та К. Камерона, методику «Шкала міжособистісної ворожості» (А. Басс, А. Дарки), а також опитувальник Г. В. Ложкіна та Н. І. Пов'якель для оцінки загального рівня конфліктності [3, с. 18].

Результати дослідження виявили, що показники за всіма п'ятьма стратегіями (уникання, примус, пристосування, компроміс, співпраця) за методикою Д. Веттена та К. Камерона в обох гендерних групах знаходяться на досить високому рівні – від 8 до 10 балів. Це свідчить про високу поведінкову гнучкість сучасних старшокласників. Зокрема, показники за стратегією «Уникання» виявилися абсолютно ідентичними для юнаків та дівчат ($M=8$), що вказує на використання цієї моделі як свідомого тактичного прийому для зниження емоційної напруги [5, с. 225].

Аналіз результатів за методикою «Шкала міжособистісної ворожості» (А. Басс, А. Дарки) показав відсутність виражених деструктивних тенденцій. Хоча у дівчат спостерігаються дещо вищі показники за шкалами роздратування ($M=7$ проти $M=6$ у юнаків) та почуття провини ($M=6$ проти $M=5$), ці відмінності не є статистично значущими. Індeksi агресивності та ворожості в обох групах перебувають у межах вікової норми.

Додатково аналіз загального рівня конфліктності за методикою Г. В. Ложкіна та Н. І. Пов'якель показав середній результат 28 балів в обох досліджуваних групах. Такий результат відповідає помірному (адекватному) рівню конфліктності. Психологічно це означає, що старшокласники, незалежно від гендеру, не є ініціаторами безпідставних суперечок і надають перевагу співпраці та компромісу [3, с. 54].

Отже, результати дослідження демонструють стійку тенденцію до нівелювання жорстких гендерних стереотипів у конфліктній поведінці сучасної молоді. Вибір способу розв'язання суперечки та рівень агресивності більше залежать від рівня емоційної зрілості та ситуативної доцільності, ніж від статевої приналежності.

Список використаних джерел:

1. Ващенко І. В. Конфліктологія та теорія переговорів. Київ : Либідь, 2007. 45 с.
2. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність особистості: психологічний аспект. 2011. 68 с.
3. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Практична психологія конфлікту. Київ : МАУП, 2002. 256 с.

4. Мітіна С. В. Роль гендерної соціалізації у формуванні копінг-поведінки під час криз. *Габітус*. 2025. Вип. 75. С. 176–181.

5. Whetten D. A., Cameron K. S. *Developing Management Skills*. 2004. 352 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-26>

Мацола К. А.

*студентка 4-го курсу спеціальності «Психологія»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Мітіна С. В.,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік є одним із ключових етапів становлення особистості, у межах якого відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості. Саме в цей період формується уявлення про себе, власні можливості, цінності та місце у соціумі. Актуальність дослідження обумовлена тим, що самосвідомість підлітка визначає його поведінку, рівень самооцінки та здатність до соціальної адаптації [4].

Проблема розвитку самосвідомості у підлітковому віці є предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, значний внесок у вивчення даного феномену зробили Л.С. Виготський, який розглядав розвиток самосвідомості крізь призму соціально-культурної детермінації психіки, а також І.С. Кон, який досліджував становлення Я-концепції та самопізнання у підлітковому віці. У межах психосоціального підходу Е. Еріксон акцентував увагу на кризі ідентичності як центральному новоутворенні цього вікового періоду. Вітчизняні дослідники, зокрема Т.М. Титаренко, І.Д. Бех, С.Д. Максименко, розглядали самосвідомість як цілісне утворення, що формується в процесі соціалізації, діяльності та особистісного розвитку. Сучасні дослідження (Н. Зінченко, К. Богданова, О. Тимошенко та ін.) зосереджуються на вивченні структури Я-концепції, самооцінки, самоставлення та впливу соціального середовища на формування самосвідомості підлітків.